

Matkaraportti UKSG-KONFERENSSISTA 2011

Aika: 4.-6.4.2011

Paikka: Harrogate International Centre, UK

Tämänvuotisen UKSG-konferenssin pääteemana oli muutos, joka koskettaa kirjastoja, tutkimusta, tietosisältöjä ja metatietoa.

John Naughton puhui informaatioympäristön vallankumouksesta, joka pakottaa kirjastonhoitajat määrittelemään työnsä tuottaman lisäarvon ja perustelemaan olemassaolonsa oikeutuksen. Kirjastojen näkyvyyden lisääminen on siten välttämätöntä informaatioyhteiskunnassa.

Kustantajien muna-kana-ongelma uusien kirjaformaattien ja teknologisten investointien suhteen siirtää innovointia ja kehittämistä kustannussektorilta kirjastoille, joiden ei välttämättä tarvitse keskittyä vain lyhyen aikavälin tuottotavoitteiden saavuttamiseen.

Avoimen ja linkitetyn metatietoinfrastruktuurin rakentaminen

Yksi UKSG-konferenssin aiheista oli avoimen ja linkitetyn metatiedon infrastruktuuri ja sen osa-alueet, kuten avoin toimintaympäristö, avoimet järjestelmät, metatiedon sosiaalinen rooli, rakenteistettu ja semanttisesti linkitetty metatieto sekä tunnistejärjestelmät.

Ken Chadin (Ken Chad Consulting Ltd) mielestä avoimen teknologian lisäksi on luotava myös avoin informaatioympäristön toimintamalli, joka lisäisi innovointia ja antaisi mahdollisuuksia taloudelliseen hyötyyn. Avoimen toimintakulttuurin perusideana on jakaminen, uudelleenkäyttö ja arvioiminen (shared, reused and valued). Avoin innovointi ei sovi kaupallisen sektorin toimintamalliin, joten kirjastoilla ja tiedeyhteisöillä on keskeinen asema avoimen ja ilmaisen datan käytön edistäjinä. Kun valtiovallan rooli kirjaston toiminnan rahoittajana vähenee, on kirjaston keksittävä tulovirtoja ilmaisen datan rinnalle esim. mainostulot, kirjoittajamaksut ja työstetyn datan myyminen kustantajille. Avoimen toimintaympäristön keskeisenä haasteena on toiminnan pysyvyyden (sustainability) varmistaminen.

Myös järjestelmien ja ohjelmistojen puolella avoimuus lisääntyy, sillä suljettujen järjestelmien tarjonta ei enää vastaa kysyntää. Avoin softa on myös laadultaan suljetun järjestelmän softaa parempi ja sitä on joustavampaa kehittää muuttuvien tarpeiden mukaisesti. Vaikka avoimen järjestelmän kehittämisestä ei kirjasto voi saada tuloja, voidaan järjestelmä tuesta rahastaa. Jotta kolmas taho ei pystyisi hyödyntämään avoimia ohjelmistoja kaupallisiin tarkoituksiin, on avoimuutta valvottava lisensioinnin avulla.

Rufus Pollock (Open Knowledge Foundation) ei näe kirjastojen tuottamalla metatiedolla paljon kaupallista arvoa mutta kylläkin sosiaalista arvoa. Metatieto on luuranko, johon kirjaston kaikki verkkopalvelut voidaan ripustaa. Web on muodostunut sosiaalseksi rakenteeksi, jota kirjastojen pitäisi osata Andy Powellin (Eduserv) mielestä paremmin hyödyntää. Digitaalisen kirjaston sisällöt voisi tuottaa suoraan webin sosiaalisiin ympäristöihin ja siten palvella kirjaston perinteisten tiedonhakijoiden (web visitors) lisäksi myös täysin verkossa toimivaa sukupolvea (web residents).

JISCin rahoittama LOCAH-projekti pyrkii kirjaston metatiedon muokkaamiseen avoimen linkitetyn datan mukaiseksi rakenteiseksi metatiedoksi. Adrian Stevenson (UKOLN, University of Bath) ja Jane Stevenson (Mimas, The University of Manchester) esittelivät projektin keskeisiä vaiheita mm. triple-rakenteen ja URI-tunnisteiden (Uniform Resource Identifier) luomista. Metatietojen semanttisessa linkkaamisessa on tärkeää käyttää webin

yhteisiä kontrolloituja sanastoja, kuten FOAF- (Friend of a Friend), SKOS- (Simple Knowledge Organization System) ja DC-sanastoja (Dublin Core). Sanastojen valinta riippuu siitä, mitä kuvailuelementtejä kirjasto haluaa nostaa metatiedosta esiin. Projektissa tuotetaan linkitetyn datan mahdollistamia visuaalisia hakupalveluja, kuten kokoelmien kuvailutietoihin nojaavia aikajana- ja karttapalveluja, sekä tuodaan esiin, mitä kaikkea linkitetyn datan päälle voi rakentaa esim. johonkin henkilöön liittyen. Projektin haasteiksi ovat muodostuneet URI-tunnisteiden pysyvyyden varmistaminen, metatiedon provenienssin ilmaiseminen, sopivien ontologioiden löytäminen ja kontrollin säilyttäminen metatiedosta.

Avoimen ja linkitetyn data ympäristöön sopiva ORCID-tunniste (Open Research and Contributor Identifier) helpottaa Geoffrey Bilderin (Crossref/ORCID) mukaan tutkijajulkaisijoiden yksiselitteistä tunnistamista. Tunniste kokoaa tutkijan eri nimimuodot ja roolit yhteen ja säilyttää samalla yksityisyyden suojan, sillä tunnisteeseen liitetyt henkilötiedot voidaan piilottaa. Tutkijat päivittävät itse tietojaan ja vahvistavat näin datan provenienssia. Avoimeen lähdekoodiin perustuvasta ORCID-järjestelmästä tulee avoin ja osittain maksullinen järjestelmä, jonka pitkän ajan rahoitus pyritään turvaamaan esim. jäsenmaksuilla. Järjestelmä otetaan käyttöön vuonna 2012. ORCID-, ISNI- (International Standard Name Identifier) ja VIAF-tietokantojen (Virtual International Authority File) välille tehdään todennäköisesti linkitykset. Useamman tunnistejärjestelmän tunnisteiden liittäminen henkilön metatietoihin ei ole ongelma avoimessa ja linkitetystä datassa. ISNI-tunniste on ORCID-tunnistetta laajempi sovellusalueeltaan, sillä ISNI-tunnisteeseen on liitetty myös tekijäoikeuksien hallintaa. ORCID on luotu tukemaan tutkimuksen ekosysteemiä.

Kirjastonhoitajan kommentti

Monissa puheenvuoroissa särähti kirjastonhoitajan korvaan negatiivinen asenne kirjastoja ja kirjastonhoitajia kohtaan; kirjastonhoitajat liitettiin konservatiiviseen ja epärationaaliseen toimintatapaan. Toisaalta, kirjastoilla todettiin myös olevan tärkeä rooli avoimen informaatioprosessin edistäjänä ja mahdollistajana. Työpajamaisissa sessioissa (breakout sessions) esittelivät monet kirjastojen ja muiden julkisten organisaatioiden edustajat innostuneesti avoimeen dataan ja tunnistejärjestelmiin liittyviä projektejaan.

UKSG-konferenssin esitykset löytyvät verkossa osoitteessa:

<http://www.uksg.org/event/conference11>

Marja-Liisa Seppälä
Kansalliskirjasto
marja-liisa.seppala [at] helsinki.fi